

Поэтому структурная перестройка агропромышленного производства и его приспособления к условиям рынка невозможно без осуществления значительных инвестиций, которые выступают основным направлением внедрения современных технологий, повышения конкурентоспособности агропромышленного производства в рыночных условиях.

***Ключевые слова:** развитие агропромышленного производства, инвестирование, государственное регулирование и стимулирование инвестиционной деятельности.*

Annotation

Mazur G.F.

Development of agricultural production in Ukraine in the context of its investment problems.

An urgent topic for today is the investment in the development of agricultural production, which helps to solve a number of problems concerning the production of infrastructure, expanding food production, job creation for rural residents.

A fairly large array of scientific developments has been recently devoted to the settlement of investment problems of agricultural production. But still not enough developed some aspects to stimulate investment in agricultural production, the disclosure of which is the purpose of this article.

The objectives of the paper are to study some ways of improving state regulation of investment in agriculture production and outline ways to increase the attractiveness of the investment climate.

Investing activity is one of vital factors of the whole agricultural policy, the effectiveness of which depends on the state of agricultural production, the level of technical equipment of factory-farm enterprises, the possibility of restructuring of agricultural economy, solving social and environmental problems in rural areas, because the investment is the foundation of agricultural production, and its individual sectors and agro-sphere in general.

The restructuring of agricultural production and its adaptation to market conditions are impossible without substantial investments that serve as the focus in the introduction of modern technologies, improving the competitiveness of agricultural production in market conditions.

***Key words:** development of agricultural production, investment, state regulation and stimulation of investment activity.*

УДК 338.512:636.2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ

А.В. МОВЧАНЮК, аспірантка*

Проаналізовано елементи виробничих витрат, як шляхи вдосконалення формування технологічних процесів в молочному скотарстві з метою підвищення ефективності його розвитку.

***Ключові слова:** виробничі витрати, молочне скотарство, продовольча безпека.*

Основу агропромислового комплексу України становить сільське господарство. З середини 90-х років сільськогосподарське виробництво України зазнало великих змін. На заміну плановій економіці прийшла економіка вільного ринку. Країна пережила важку економічну кризу, що зумовила спад виробництва в усіх секторах сільського господарства, особливо в тваринництві.

*Науковий керівник – А.Ф. Бурик, кандидат економічних наук

Комплексний підхід дослідження аспектів формування виробничих витрат сільського господарства, зокрема, галузі молочного скотарства забезпечить підвищення ефективності виробництва продукції, внесе обґрунтовані пропозиції щодо оперативного управління виробничими витратами.

Із сільськогосподарських галузей молочне скотарство найбільш трудомістке при цьому має важливий соціальний аспект.

Методика дослідження. Оцінка формування виробничих витрат та їх вплив на результат виробництва. За допомогою цілеспрямованого вивчення явищ, процесів та проведення аналізу впливу різних факторів, які взаємодіють між явищами надасть можливість провести дослідження виробництва з метою впровадження корисних та ефективних елементів у діяльність господарюючого суб'єкта для отримання ефекту.

Результати досліджень. Сучасний стан молочного скотарства вимагає зосередження уваги на ньому на всіх рівнях управління, починаючи з керівних органів на місцях і завершуючи урядом країни.

Цінової політика в період трансформації аграрного сектору економіки в ринкові умови повинна здійснюватися на основі ціноутворення у поєднанні з елементами державного регулювання та передбачати:

- на першому етапі (в умовах обмежених можливостей держави) — забезпечення простого відтворення виробництва продукції в основних галузях сільського господарства шляхом запровадження цін підтримки;
- на другому етапі (в міру створення необхідних фінансових можливостей) — стабілізацію сільськогосподарського виробництва і створення економічних передумов для розширеного його відтворення на основі дотримання цінового паритету в умовах вільного ціноутворення та при потребі введення еквівалентних цін;
- на третьому етапі — здійснення поступового переходу від прямого регулювання через механізм еквівалентних цін до впровадження непрямого впливу на доходи сільськогосподарських товаровиробників.

Для стабільного забезпечення населення молокопродуктами необхідно створювати спеціалізовані молочні ферми, де технологія виробництва відповідала б сучасному рівню і забезпечувала б отримання високоякісного і прибуткового молока. Необхідно застосовувати найбільш поширену у країнах Європейського Союзу систему утримання корів, а саме безприв'язне утримання зі «шведським столом» годівлі й доїнням у спеціально обладнаних залах. Таке утримання вважається дешевим і дозволяє збільшити навантаження на 1 оператора доїння в 3 – 4 рази [2].

Узагальнена практика ведення молочного скотарства дає можливість зробити висновки стосовно того, що головна перспектива розвитку в Україні молочного скотарства в контексті інтеграції цієї галузі у світову економіку це ведення молочного скотарства на базі великотоварного господарства з подальшою переробкою в потужних промислових підприємствах. Дрібнотоварний сектор немає перспектив у розв'язанні питань щодо організації діяльності формування молочної сировини для промислової переробки.

Як показує зарубіжна практика, мінімально доступними розмірами молочної ферми, за якою починає реалізовуватися принцип ефективності використання техніко-технологічних і ресурсних засобів, є 20–40 га, тоді як нині площа земельних ділянок у користуванні особистих господарств населення, на прикладі Черкаської області становить в середньому 1,7 га.

Майбутнє за великими спеціалізованими фермами, де виробництво ґрунтується на повноцінній годівлі, мало затратних технологіях і ефективному використанні генетичного потенціалу худоби.

Дослідження підтверджують, що молочне скотарство розвивається із достатньо високим рівнем рентабельності коли в господарстві утримується поголів'я корів від 400 голів і більше. Це пов'язано з тим, що у великому промисловому підприємстві (за рахунок ширших можливостей щодо залучення певних економічних факторів, використання економічного устаткування, підвищення рівня технологічності виробництва і впровадження нових, енергозберігаючих технологій) нарощування обсягів виробництва веде до зменшення витрат постійного капіталу, отже, до зниження собівартості одиниці кінцевої продукції.

Аналізуючи собівартість продукції слід розглядати не лише суму грошових витрат, а як комплексний механізм витрат матеріальних ресурсів та витрати оплати праці на виробництво одиниці продукції.

Групування витрат за статтями є важливим чинником для системи управління даними витратами та прийняття оптимального рішення у господарській діяльності підприємства.

Тенденція підвищення собівартості виробництва молочної сировини матиме місце в господарствах усіх типорозмірів, однак більш низькі витрати на одиницю продукції будуть в сільськогосподарських підприємствах з вищим рівнем концентрації поголів'я худоби, де буде впроваджуватись досконаліша технологія утримання корів, використовуватись високопродуктивні засоби механізації. Зокрема, на фермах з наявністю 400 корів витратять на 1 ц молока на 48,2 грн менше, ніж на фермах з наявністю 100 корів (табл.1).

1. Розрахунок нормативної собівартості

Статті витрат	400 корів			100 корів		
	всього витрат, тис.грн.	затрати на 1 корову, грн	затрати на 1 ц молока, грн	всього витрат, тис.грн.	затрати на 1 корову, грн	затрати на 1 ц молока, грн
Надій, ц	160000			40000		
Оплата праці	519,3	1298	3,2	288,4	2884	7,2
Нарахування на оплату праці	197,3	493	1,2	109,6	1096	2,7
Вартість кормів	1891	4728	11,8	473	4730	11,8
Амортизація: будівель	124,1	310	0,8	28	280	0,7
обладнання	184,3	461	1,2	34,1	341	0,9
поточний ремонт	209,5	524	1,3	41,3	413	1,0
ветеринарні заходи	19,2	48	0,1	4,8	48	0,1
пальне	432	1080	2,7	108	1080	2,7
електроенергія	144	360	0,9	36	360	0,9
інші витрати	69	173	0,4	17,2	172	0,4
Всього витрат	3789,7	9474	23,7	1140,4	11404	28,5

Головним завданням на сучасному етапі є розробка і впровадження необхідних заходів для збільшення обсягів виробництва молока, зниження його собівартості. Основним чинником для досягнення поставлених завдань, в першу чергу є підвищення продуктивності дійного стада.

Продуктивність молочної череди в повній мірі залежить від правильного підбору порід тварин, збалансованої годівлі й ефективної системи утримання худоби.

Способи і системи утримання великої рогатої худоби значною мірою визначають ефективність виробництва в цій галузі. Вони нерозривно пов'язані з визначенням системи машин та обладнання для комплексної механізації і організації виробничих процесів і в цілому визначають форми організації виробництва, продуктивність праці та інші економічні показники.

Залежно від наявності і кваліфікації кадрів, забезпечення кормами і їх структури, обсягів капіталовкладень на молочних фермах і комплексах практикують прив'язний, безприв'язний звичайний на глибокій підстилці, безприв'язний боксовий і комбінований способи утримання корів.

Зараз найбільш поширене прив'язне утримання. Воно характеризується тим, що корови знаходяться, в зафіксованому положенні у стійлах, де тварини відпочивають, споживають корми і де їх доять.

При цьому способі, особливо в разі нестачі кормів, здійснюють нормовану годівлю корів, навіть з індивідуальним підходом залежно від продуктивності окремих з них. Це сприяє підвищенню продуктивності тварин і продовженню терміну їх використання. Разом з тим прив'язне утримання поголів'я основного стада має суттєві недоліки, а саме:

- великі затрати праці й сумарні витрати, зумовлені збільшенням обсягу ручної праці під час годівлі, догляду за тваринами, виконання основного виробничого процесу — доїння (перенесення з місця на місце доїльної апаратури, догляд за обладнанням та ін.);

- зростання витрат на транспортування кормів з місця їх вирощування і заготівлі, приготування, розміщення в годівницях та ін.;

- велика щільність поголів'я у станках, яка є причиною поширення хвороб;

- обмежена рухомість тварин, що приводить до більш швидкого їх зносу, передчасної втрати продуктивності і выбракування;

- збільшення кількості підстилки, щодобове видалення гною.

На сучасному етапі, при реконструкції тваринницьких приміщень для худоби збудовані за типовими проектами 80-х років (корівники дворядні в основному на 200 голів) сільськогосподарські підприємства все частіше схиляються до переоснащення приміщень за схемою безприв'язного утримання худоби.

За безприв'язно — боксового утримання корів у приміщенні, крім майданчиків для безприв'язного утримання корів, обладнують бокси на підвищеному місці, в які тварини заходять для відпочинку. Довжина бокса 2,1 м, ширина 1,1 м[4].

Вартість будівництва при застосуванні безприв'язного утримання тварин зменшується в 1,5–2 рази, а витрати металу — в 10–12 разів. Ліквідація гнойових і кормових проходів збільшує місткість приміщення на 40–50%, що значно знижує вартість скотомісця.

Перехід на безприв'язне утримання поголів'я основного стада в скотарстві, як правило, пов'язаний з підвищенням рівня механізації виробничих процесів. Основний процес — доїння корів — здійснюється в доїльному залі на доїльних установках типу "Ялинка" та інші. Процес доїння 50–60 корів триває 45–60 хв.

Важливою умовою для отримання високих показників ефективності виробництва молока є економне витрачання кормів, оскільки в структурі собівартості на них припадає більше 55% затрат. За умови недостатнього забезпечення корів кормами цього можна досягти за рахунок нормування годівлі залежно від їх продуктивності, фізіологічного стану, живої маси та віку. За таких умов відносно нормовану годівлю корів можна здійснити шляхом розподілу стада на окремі виробничі групи, кожна з яких повинна складатися із тварин з орієнтовно близькими потребами в поживних речовинах та енергії. Ознаками для розподілу стада на групи можуть бути: величина добового або за попередню лактацію надою; період отелення; фізіологічний стан; вік; жива маса та інші.

Метод групування за фізіологічно-технологічними періодами традиційний і найбільш поширений. Корів ферми при цьому розподіляють на три виробничі групи: корови сухостійні — утримуються в групі 50 – 55 днів, починаючи від запуску до 5 – 10 днів перед отеленням. До цієї групи часто вводять нетелей 7 та 8-місячної тільності; корови родильного відділення — утримуються в групі 5 – 10 днів перед отеленням та 20 – 25 — після нього; корови дійні — утримуються починаючи з 21 – 26 дня після отелення і до запуску. За цього методу корови на основний час виробничого періоду закріплюються за постійним обслуговуючим персоналом. В сухостійний період і на час отелення корів утримують і годують в інших виробничих групах, де їх тимчасово обслуговує інший персонал.

Групування корів за величиною добових надоїв — спроба нормувати годівлю дійсно відповідно до продуктивності. Проте такий метод не знаходить широкого застосування, оскільки при цьому виникає проблема нестабільності (постійного переформування) груп, корови від цього стають неспокійними, а їх молочна продуктивність при кожному переформуванні зменшується на 4 – 5%.

Метод групування корів за періодом отелення передбачає формування груп по мірі їх отелення в родильному відділенні. В результаті в одну групу попадають тварини на однаковій стадії лактації, але з різною продуктивністю, віком, живою масою. Такий метод дозволяє тривалий час зберігати постійний склад групи. При цьому можна досить ефективно проводити диференційовану годівлю і утримання корів відповідно до основних стадій фізіологічного стану.

Запорукою ефективною роботи молочної ферми є раціональна організація машинного доїння корів. Доїння це складна технологічна операція, мета якої полягає не лише в тому, щоб швидко, повною мірою, без шкоди для здоров'я корови та з найменшими затратами праці добути молоко, яке утворилося у вимені, а й створити добрі умови для подальшої його секреції, сприяти збільшенню продуктивності тварини.

У зв'язку з тим що рівень механізації виробничих процесів у тваринництві останнім часом зріс, а наявність бажаючих працювати в умовах старої традиційної технології різко скоротилась, виникла потреба у переході на промислову технологію виробництва молока. Виконання основних процесів з допомогою доїльних апаратів і охолоджувальної ванни значно поліпшує умови праці, вивільняє час у працюючих. На відміну від традиційної промислової технологія вимагає від працівників високої кваліфікації, пунктуальності, чіткості у виконанні операцій.

Високий рівень механізації виробничих процесів, застосування раціональних форм організації виробництва дають змогу збільшити навантаження поголів'я на

одного працівника, що в кінцевою результаті зменшує виробничі витрати одиниці продукції.

Молочне скотарство як об'єкт управління — це складна відкрита система, що включає організовану множину структурних елементів (персонал, поголів'я, матеріально технічні ресурси тощо).

Кваліфікація персоналу, мотивація персоналу є ключовими аспектами ефективності виробництва.

Мотивація персоналу — це процес використання внутрішніх та зовнішніх стимулів, за допомогою яких працівників спонукають до активної діяльності, щоб досягнути тих чи інших власних та організаційних цілей. Мотиви — це внутрішні рушійні сили людини, які впливають на спосіб та результати її діяльності. Варто зауважити, що максимального мотивуючого ефекту можна досягти лише тоді, коли є оптимальна система мотивації, що поєднує як матеріальні, так і нематеріальні важелі.

Матеріальне стимулювання працівників галузі тваринництва здійснюється у вигляді заробітної плати. У сільськогосподарських підприємствах для оплати праці у тваринництві застосовують дві основні форми оплати — відрядну і погодинну.

При відрядній в основу оплати праці беруть кількість виробленої продукції або обсяг виконаних робіт певної якості та розміру за одиницю; при погодинній — мірою праці виступає відпрацьований час згідно тарифної ставки за годину роботи. Відрядна форма оплати праці має різновид прямої відрядної — залежить від кількості отриманої продукції і виконаних робіт.

Необхідною умовою ефективного стимулювання працівників ферм є розробка норм виробітку (обслуговування) і розцінок за продукцію.

При розрахунку розцінок за продукцію фонд оплати праці ділять на кількість одиниць відповідних видів продукції залежно від основного призначення галузі.

У молочному тваринництві прийнято: близько 90% річного фонду оплати відносити на оплату за молоко, а решту — на телелят; у родільному відділенні за молоко 70%, приплід 10%, роздоювання корів 20%, обслуговування худоби на дорощуванні, нагулі й відгодівлі — за приріст живої ваги 100% [1].

На прикладі відділку в селі Томашівка ДП «Харвіст Умань» розглянемо оплату праці працівників молочної ферми, де працює за штатним розписом 23 працівника (табл. 2).

Оператори машинного доїння працюють по змінно (2 зміни), норма обслуговування — 50 корів. Доїння корів здійснюється у молокопрвід.

Річний фонд оплати праці оператора машинного доїння розподіляється на зимовий (213 днів) та літній (152 дні).

Матеріальне стимулювання відповідно положення «Про натуральну оплату праці» на підприємстві проводиться за результатами річного валового надою молока здійснюється нарахування доплата у натуральній формі у відсотках від валового надою молока кожним оператором машиного надою.

А саме за річний надій до 5,5 тис. тонн — 1%, від 5,5 до 6 тис. тонн — 1,5%, від 6 до 6,5 тис. тонн — 2%, 6,5 – 7 тис. тонн — 2,5%, 7 – 7,5 тис. тонн — 3%, більше 7,5 тис. тонн 3,5%. Натуральна форма доплати перераховується в готівкову за цінами реалізації і видається за мінусом податку на додану вартість.

2. Схема розрахунку оплати праці працівників молочної ферми у ДП «Харвіст Умань»

Працівники молочної ферми	Штатна чисельність	Тарифний розряд	Система оплати
Ветеринар	1		тарифний оклад
Оператор машинного доїння	13	VI (за догляд в сухостійний період оплата по IV)	відрядна
Лаборант-обліковець	1		тарифний оклад
Приймач молочної продукції	1		тарифний оклад
Слюсар ремонтник	2	IV	почасово
Слюсар сантехнік	2	IV	почасово
Фуражир	1	III кінно ручних робіт	Відрядна (за перевезені корми)
Тваринник нічний	2		тарифний оклад

Матеріальне стимулювання праці є одним із основних чинників зростання трудової активності працівників і продуктивності праці [3].

Дана система стимулювання праці є прогресивною і може бути прикладом для впровадження в інших сільськогосподарських підприємствах.

Висновки. В умовах ринкової економіки діє чіткий механізм ефективності функціонування виробничих витрат, який визначається взаємодією між ціною та рівнем витрат. Для сільського господарства і зокрема, галузі молочного скотарства, слід зазначити, що дія ринкового механізму функціонування виробничих витрат має свої особливості, так як не завжди ціна на продукцію перевищує понесені виробничі витрати.

Формування виробничих витрат, як і будь-який економічний процес, підпорядковано дії об'єктивних економічних законів — як загальних, фундаментальних, так і специфічних, що відповідають певному ступеню розвитку економіки підприємства.

Організація управління виробничими витратами, а саме планування технології виробництва, регулювання затрат ресурсів з метою їх мінімізації, сприятиме ефективності господарювання.

На сучасному етапі розвитку молочної галузі та підвищення її конкурентоспроможності особливої актуальності набуває здійснення наступних перспективних напрямів:

- поліпшення селекційно-плеємної роботи, забезпечення розширеного власного відтворення поголів'я корів з високим генетичним потенціалом;
- підвищення продуктивності худоби шляхом поліпшення рівня годівлі худоби за рахунок збалансування кормів за поживними елементами та забезпечення їх згодовування з розрахунку на одну голову худоби для максимального сприяння виходу продукції;
- удосконалення структури кормовиробництва, впровадження найбільш прогресивних методів підготовки кормів до згодовування з використанням кормороздавачів-змішувачів (міксерів) і кормових столів;
- впровадження передових систем утримання корів, автоматизованих систем доїння по типу доїльних залів «Ялінка», «Паралель», що забезпечить високу технологічність і якість молока;
- застосування автоматизованої системи управління стадом.

Впровадження комплексної системи дій щодо інтенсифікації молочного скотарства забезпечить зміцнення конкурентних позицій галузі в умовах ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук О.А. Оплата праці в сільськогосподарському виробництві: Посібник / О.А. Аврамчук, О.Д. Балан, В.В. Вітвіцький, Ю.Я. Лузан, В.В. Павленко, О.В. Шкільов. — К.: Центр «Агропромпраця», 2000. — 464 с.
2. Бурик А.Ф. Ефективність функціонування та перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні: Монографія / А.Ф. Бурик, А.О. Харенко. — Умань: СПД Сочінський. — 2009. — 265 с.
3. Дем'янченко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві. Підручник / С.І. Дем'янченко. — К.: КНЕУ, 1998. — 264 с.
4. Лановська М.Г. Тваринництво: підруч. / М.Г. Лановська, Р.М. Черненко, Г. Г. Шатковська. — 2-ге вид., перероб. і допов. — К.: Вища школа, 1998. — 336 с.

Одержано 25.03.13

Аннотація

Мовчанюк А.В.

Особенности формирования производственных затрат в молочном скотоводстве

Проанализированы элементы производственных затрат, как пути совершенствования формирования технологических процессов в молочном скотоводстве с целью повышения эффективности его развития.

Основу агропромышленного комплекса Украины составляет сельское хозяйство. С середины 90-х годов на замену плановой экономике Украины пришла экономика свободного рынка. Страна пережила тяжелый экономический кризис, что обусловило спад производства во всех секторах сельского хозяйства, особенно в животноводстве.

Комплексный подход исследования аспектов формирования производственных затрат сельского хозяйства, в частности, отрасли молочного скотоводства обеспечит повышение эффективности производства продукции, внесет обоснованные предложения по оперативному управлению производственными затратами.

Обобщенная практика ведения молочного скотоводства позволяет сделать выводы о том, что главная перспектива развития в Украине молочного скотоводства в контексте интеграции этой отрасли в мировую экономику это ведения молочного скотоводства на базе крупнотоварного хозяйства с последующей переработкой в крупных промышленных предприятиях.

Главной задачей на современном этапе является разработка и внедрение необходимых мер для увеличения объемов производства молока, снижение его себестоимости. Основным фактором для достижения поставленных задач, в первую очередь является повышение производительности дойного стада.

Для организации производственных процессов в молочном скотоводстве важным решением является формирование технически — организационного уровня процесса производства, а именно масштаб производства, то есть производственные мощности, форма технологического процесса — вид и тип производства. Через формирование производственных затрат, а именно вопросы технологии производства, его организации, наличие определенных видов ресурсов непосредственно влияют на конечный результат хозяйствования — получение прибыли.

Экономический механизм формирования производственных затрат заключается в системном учете влияния элементов производства и их сочетания с целью производства продукции с минимальными затратами для обеспечения максимально эффективного производства.

Ключевые слова: производственные затраты, молочное скотарство, продовольственная безопасность.

Movchanyuk A.V.

Formation features of the production costs in dairy farming

Analysis of the elements of production costs as ways to improve the formation processes of dairy farming in order to increase the efficiency of its development are revealed in the given research.

The basis of the agricultural sector of Ukraine is agriculture. Since the mid 90's farming Ukraine has undergone great changes. Free market economy replaced the planned economy. The country suffered a severe economic crisis, which led to a decline in production in all sectors of agriculture, especially in livestock industry.

An integrated approach of research aspects of production costs of agriculture, especially dairy industry will improve the efficiency of production, will introduce a reasonable offer on the operational management of production costs.

Generalized practice of dairy farming allows to draw conclusions that the main prospects in Ukraine dairy farming in the context of the integration of this sector into the global economy is implementing of dairy farming based on economy with further processing of big industrial enterprises.

The main task at this stage is to develop and implement the necessary measures to increase milk production, reducing its cost. The main factor to achieve these goals in the first place is to increase the productivity of dairy cattle.

The main task at this stage is to develop and implement the necessary measures to increase milk production, reducing its cost. The main factor to achieve these goals in the first place is to increase the productivity of dairy cattle.

It should be noted that for the organization of production processes in dairy farming an important decision is to develop technical and organizational level of the production process, such as the scale of production – production capacity, the form of the technological process — the kind and type of production. Through their production costs, namely the questions of production technology, it affects the outcome of management — profit.

Economic mechanism of production costs is a systematic account of the influence of elements and their combination with a purpose of producing products with minimum costs to maximize efficient of production.

Key words: production costs, dairy farming, food security.

УДК 339.13:665.344.2

**ТЕНДЕНЦІЇ КОН'ЮНКТУРИ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ОЛІЙНИХ
КУЛЬТУР ПІД ВПЛИВОМ ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ**

Н.Б. ПОБЕРЕЖЕЦЬ, аспірант*

Проаналізовані тенденції кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках олійних культур, визначено їх взаємозв'язок. З'ясовано які зовнішні чинники найбільше впливають на формування цін насіння соняшнику, олії та ріпаку.

Ключові слова: кон'юнктура внутрішнього ринку олійних культур, світовий ринок, показники кон'юнктури ринку, динаміка зовнішніх і світових цін на насіння соняшнику, сої та ріпаку.

В умовах глобалізації світової економіки і торгівлі кожна країна певною мірою бере участь у міжнародному поділі праці в процесі обміну товарами.

*Науковий керівник – О.О. Школьний, д.е.н., професор